

A KULTURÁLIS ANTROPOLÓGIA IGÉNYBEVÉTELE AZ EURÓPAI UNIÓ SZOMÁLIAI HADMŰVELETÉBEN¹

Rezümé:

A kulturális antropológia missziós területen segít megérteni és elfogadni a műveleti környezetet mind a civil, mind a katonai résztvevők számára. Szomália és az ottani klán-rendszer kiváló terepe a kultúrantropológiának és a hadtudományi szegmensen át való elemzésnek. A klán-rendszer lehet az ellenség is a kalózkodás leküzdésében. Az EUNAVFOR Atalanta során világossá vált, hogy a tengeri jelenlét és a partok, illetve szállító hajók védelme csakis szárazföldi műveletekkel együtt lehet hatásos. Az EUNAVFOR Atalanta, haditengerészeti műveletben ezért 2012 óta szárazföldi tevékenység is folyik, amelyben a feladatok sikeres végrehajtása érdekében létfontosságú e csoportok feltérképezése és jellemzőinek megértése.

Kulcsszavak:

kulturális antropológia, civil-katonai együttműködés, EUNAVFOR Atalanta, klán-rendszer

Varga, Csilla

THE USE OF CULTURAL ANTHROPOLOGY TO THE MILITARY OPERATION OF THE EUROPEAN UNION IN SOMALIA

Abstract:

Application of the cultural anthropology in military sciences has the aim to fulfill the requirement to understand better the mission environment both for civilian and military participants. Clan structure and system in Somalia is complex, good ground for cultural anthropology and military sciences on a special segment. Clan structure is cause and also could be counterweight of piracy in the region. The EUNAVFOR Atalanta operation is basically run on maritime medium from 2012, but is clear that on land base, especially on CIMIC area, the clan structure's mapping is unessential. It could be main factor in the success of the operation.

Key words:

cultural anthropology, civil-military cooperation, EUNAVFOR Atalanta, clan system

Műveleti területen a kulturális antropológia alkalmazása hozzásegíti a missziós állományt a környezet sajátosságainak megértéséhez és elfogadásához. Mindez elengedhetetlen a feladat sikeres elvégzéséhez.

---

¹ A 2012. május 31-én a Nemzeti Közsolgálati Egyetemen megrendezett, *A kultúrantropológia lehetőségei a nemzetközi műveletek támogatásában* című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

Szomália és az ottani klán-rendszer kiváló terepe a kultúr-antropológiának, és a hadtudományi szegmensen át való elemzésnek. A térségben tapasztalható tengeri kalózkodás a szárazföldön keletkező konfliktusok eredménye. Így a klán-rendszer megértése elengedhetetlen és a probléma megoldása is csak innen indulhat. A publikus, nyílt információk tükrében – bármennyire is egyre szélesebb körűek, átfogóak, – még mindig nehéz definiálni a szomáliai klánok, kisebbségi csoportok, és diya-fizető csoportok szerepét, politikai befolyását az országban. Pedig e csoportok kulcsszereplői lehetnek a kalóz-ellenes tevékenységnek.

A szomáliai partoknál folyó kalóztevékenység megfékezésére irányuló nemzetközi erőfeszítések

Az EUNAVFOR Atalanta haditengerészeti művelet

Az Európai Unió a közös kül- és védelempolitika keretében,² az ENSZ Biztonsági Tanácsától kapott felhatalmazás³ alapján 2008-ban indította haditengerészeti műveletét Szomália partjainál, amelyet jelenleg 2014. decemberig hosszabbítottak meg. Az EUNAVFOR Atalanta haditengerészeti művelet keretében 2012 óta szárazföldi tevékenység is folyik. A védendő, műveleti terület 4 millió négyzetkilométer.

A művelet elsődleges céljai:⁴

1. A Világélelmezési Program (World Food Programme – WFP) szállító járműveinek védelme, és az élelmiszer szállítmányok biztonságos eljuttatásának szavatolása a Szomáliában lakhelyüket elhagyni kényszerült lakosság részére.
2. Az Afrikai Unió Szomáliai Missziója (African Union Mission in Somalia – AMISOM) hajóinak védelme.
3. Eseti jelleggel további, a szomáliai kikötőkbe szállító, védelemre szoruló hajók támogatása.
4. A szomáliai partok mentén előforduló fegyveres rablások, és környező nyílt vizeken eluralkodó kalózkodás megelőzése, visszaszorítása.
5. Kiegészítő tevékenységként a környékbeli halászati tevékenység monitorizálása is szerepet kaphat a feladatok között.

Az EUNAVFOR Atalanta műveletben az Európai Unió tagállamai (Belgium, Franciaország, Németország, Görögország, Olaszország, Luxemburg, Hollandia, Spanyolország, Horvátország és Svédország) mellett – különböző mértékben és eltérő felhatalmazással – Norvégia, Ukrajna, Szerbia, valamint India, Kína, Japán és Oroszország tengerészeti és szárazföldi kötelékei is részt vesznek.

A közreműködő országok hozzájárulása lehet tárgyi (tengerjáró felszíni harci és támogató hajók, tengeri járőr és felderítő repülőgépek, hajóvédelmi

² Council Decision 2010/766/CFSP, 7th Dec. 2010. amending Joint Action 2008/852/CFSP on the European Union military operation to contribute of the deterrence, prevention and repression of acts of piracy and armed robbery off the Somali coasts. Official Journal of the European Union L 327 / 49 11.12. 2010.

³ UNSC 1814/2008, http://www.mod.bg/en/doc/tema/OPERATION_ATALANTA.pdf (letöltés ideje: 2012. 07. 29. 15:15)

⁴ EUNAVFOR Somalia/Mission/Objectives and mandate, <http://www.eunavfor.eu/about-us/mission/> (letöltés ideje: 2012. 07. 27. 18:16)

különítmények) és személyi (katonai személyzet biztosítása a műveleti központban, Norfolkban, vagy rendelkezésre bocsátása a hajókon).

Az alkalmazott erők összetétele és nagysága függ az áthaladó forgalomtól, amelyet biztosítani szükséges, illetve a monszontól is.

A nagy kiterjedésű terület védelmét nehezíti, hogy a kalózkodók változtatják a taktikákat, amely ellen EUNAVFOR-nak is folyamatosan változó ellentaktikát kell kidolgoznia és alkalmaznia.

A kalóztevékenység felszámolását célzó műveletek mellett kiegészítő műveletként szárazföldi kiképző tevékenység (European Union Training Mission – EUTM), továbbá az Afrika szarván a regionális tengeri kapacitásépítést célzó európai uniós misszió (EUCAP NESTOR)⁵ civil művelete is folyik, amely Szomáliát segíti az önfenntartás útjára lépni.

A klán- és a szubklán-rendszer Szomáliában

A klán-rendszer átszövi Szomália lakosságát, azon belül a kalóztevékenységben részt vevőket is. A lakosság kétharmada önmagát valamely klánba, szubklánba sorolja, és valamely etnikai csoporthoz tartozónak definiálja családját helyett. Egyharmaduk azonban, mint a bantu, benadiri vagy a Rer Hamar nem azonosul efféle rendszerrel.

Az USA Központi Hírszerzési Ügynökségének (CIA) World Factbook-ja (tényeket és adatokat tartalmazó kiadványa) szerint a 10 milliós lakosság 85%-a szomáli, 15%-a bantu vagy egyéb nemszomáli (beleértve kb. 30 000 arab származásút). A hivatalos nyelvek az országban a szomáli, az arab, az olasz és az angol. A többségi vallás az iszlám, annak is a szunnita ága.

A lakosság fiatal: 45% 14 év alatti, 53% 14–64 év közötti, és mindösszesen 3 % 65 év feletti.⁶ A legnagyobb, úgynevezett „nemesi” klánok – egy holland-brit felmérés szerint – a Darod, a Hawiye, az Isaaq és a Dir.⁷ A nemesi klánok mellett, további, befolyásos „családok” a Digil és a Mirifle/Rahanweyn, amelyek a klán és kisebbségi csoport közötti pozíciót töltik be.

Adan Alli Bulle, származástannal foglalkozó szomáli történettudós elveti az ún. nemesi klán-struktúrát. Tanulmánya szerint (2005) a klán-rendszer más irányból közelíthető meg.

Amennyiben ezen a ponton a műveletben szerepet játszó csoportok feltérképezése érdekében alkalmazni kívánjuk a kulturális antropológiát, sajátos ellentmondásokba ütközhetünk. A kisebbségi csoportok (bantu, benadiri, rer hamar, brawanese, swahili, tumal, yibir, yaxar, madhiban, hawrarsame, muse dheryo, és faqayaqub) számos diszkriminatív tényezőtől szenvednek, és gyakran nagyon szegények. Tagjaik között a házasság tilos. E csoportoknak nincsenek felfegyverzett milíciáik, így védtelenek a nagy klánok erőszakos akcióival (emberrablás, kíntás, önkényes föld-eltulajdonítás stb.) szemben.

A politika is a klánok mentén szerveződik. *Siad Barre* rezsime például a gyengébb klánokat és kisebbségi csoportokat vonta szövetségbe a kormányerők védelmére. Az állam összeomlása után azonban, ezen a

⁵ EUCAP NESTOR, <http://www.consilium.europa.eu/eeas/security-defence/eu-operations/eucap-nestor> letöltés ideje: (2012.07.29 17:07)

⁶ CIA World Factbook-Somalia, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html> (letöltés ideje: 2012.07.21 9:59)

⁷ Country of Origin Information Report Somalia, 2009.nov. 13., UK Border Agency §18.02, <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4b0bde4e2.pdf> (letöltés ideje: 2012.07.21 11: 03)

csoportok tagjai másodrangú, vagy inkább harmadrangú állampolgárokká váltak.

Az emberek egyéni életlehetősége is függ a klán- és családi hovatartozásuktól, az abból fakadó tilalmaktól. Akinek a klánjuk révén több és befolyásosabb kapcsolata van, azok nagyobb védelemre számíthatnak.

Az egyén biztonsága attól is függ, hogy a családja vagy klánja eleget tud-e tenni a Diya-fizetési kötelezettségének.⁸ A Diya-fizetés hivatalosan tilos, de Szomáliában párhuzamosan él az angol és olasz jog, az iszlám sharia⁹ és az olyan tradicionális szokásjogok, mint a Diya-fizetés, a válás, az öröklés. A legrosszabbul azok a nők járnak, akik nem tartoznak egyetlen védelmet nyújtó csoporthoz sem, kiváltképpen, ha lakhelyüket elhagyni kényszerülnek, és menekült-táborban laknak.

A szövevényes klán-struktúra hagyományai, és a mesterséges állami struktúrák is hozzájárulnak a törvény és rend nélküli állapot kialakulásához az országban. A menekült-táborok lakói gyakran fegyvert fognak és további csoportok alkotásával nehezítik az amúgy is majdhogynem átláthatatlan struktúra rendezését.

A klánokat az elmúlt évtizedek során többször próbálták feltérképezni. Jelenleg is vita folyik a különböző hierarchiák mentén felállított csoportosításokról.

A kisebbségi csoportok közül halászzattal a Rer Hamarok, Bravanok, Bajunik foglalkoznak. Más etnikai csoportok vadászattal, cipőkészítéssel, állattenyésztéssel próbálják meg eltartani családjukat.

A rer hamarok távol-keleti bevándorlók, a lakosság 0,5%-át teszik ki. Szomáli nyelvet, de rer hamarok dialektust beszélnek, iszlám vallásúak. A hawadle klán támogatja őket. A brawanok arab bevándorlók, a lakosság 0,5%-át teszik ki. Iszlám vallásúak, brawani nyelvet beszélnek, nincs patron-klánjuk. A bajunik a kenyai partvidékről származnak, a lakosság 0,2%-át adják, bajuni nyelvet beszélnek, iszlám vallásúak és szintén nincs támogató klánjuk.¹⁰

A kalózkodásban részt vevők Szomália minden részéből származhatnak, de leginkább pontföldiek, jórészt fiatalok, korábbi milíciatagok, halászok, technikai szakemberek, akik értenek többiek között a GPS-hez, és természetesen sokan kizárólag üzleti érdekből, és nem megélhetésként vesznek részt a támadásokban, akciókban.

Kulturális antropológia alkalmazása a szomáliai katonai műveletben

A kulturális antropológia szerepe a hadtudományban, és egy katonai műveletben civil-katonai együttműködés területén lehet hangsúlyos. Az EUNAVFOR Atalanta során világossá vált, hogy a tengeri jelenlét és a partok,

---

⁸ A Diya-fizetés egyfajta kompenzáció, amellyel például halálbüntetést lehet megváltani. Somalia legal system, http://www.mongabay.com/history/somalia/somalia-legal_system.html (letöltés ideje: 2012.07.21 13:16)

⁹ sharia: iszlám vallásjog, vallásjogi hagyomány. Eelsődleges jogforrásai a Korán, és a Szunna

¹⁰ Country of Origin Information Report Somalia. 2009. nov. 13., UK Border Agency Annex D – Main Minority Groups, <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4b0bde4e2.pdf> (letöltés ideje: 2012. 07. 21 11: 03)

illetve szállító hajók védelme csakis szárazföldi műveletekkel együtt lehet hatásos.

A történelem a kultúra fejlődésének állandó folyamata. A kulturális antropológia empirikus vizsgálati úton, azaz terepmunka során nyeri következtetéseit. Ennek része az etnológia, nyelvészet, pszichológia is. A terepmunka, olyan résztvevő megfigyelés, ahol a kutató együtt él az emberekkel, megtanulja nyelvüket, szokásaikat, megfigyeli, hogyan fogják fel a világot, és rögzíti az eredményeket. A kultúra, amelyet vizsgál, magába foglalja a hitet, tudást, művészetet, erkölcsöt, törvényt, és képességeket, amelyet a vizsgált társadalom magáénak vall.

A kulturális antropológia a műveleti területen közreműködő civil és katonai külszolgálatot teljesítők kulturális tudatosságát segítheti. A haderő szolgálatában ez a tudományág a felkészítés során kap jelentőséget, hiszen egy eltérő földrajzi, társadalmi, kulturális és nyelvi környezetben kell tevékenykedniük. A béketeremtés, békefenntartás sikere azon is múlik, hogy a konfliktust okozó társadalmi, társadalmon belüli ellentéteket hogyan sikerül feloldani, ehhez pedig a műveleti területen élő, jelen esetben klán, család, kisebbségi csoportokhoz tartozó egyének igényeit, szokásait, kultúráját ismerni szükséges.

A helyi lakosság mellett, a helyi szervezetekkel, hatóságokkal, és a területen működő nemzetközi szervezetekkel is kapcsolatot kell teremteni. Ebben a közreműködésben is szerepet kap a kulturális antropológia, a helyi kultúra, a nyelv, a tradíciók, a klán-struktúra, a törvénykezés ismerete.

Az EUNAVFOR Atalanta művelet sikere a statisztika tükrében egyértelműen kimutatható, de a kalóztámadások felszámolásával sem érne véget. A kalóztámadások száma jelentősen csökkent. 2009-ben 117, 2010-ben 127, 2011-ben 151, 2012-ben 28 ilyen támadást regisztráltak. A sikeres kalóztámadások aránya csökkent, 2009-ben 28%, 2010-ben 27%, 2011-ben 14% volt (2012 n. a.).¹¹

A hosszú távú, eredményes biztonság megteremtéséhez további együttműködés kiépítése és olyan projektek működtetése szükséges, amelyek a művelet befejezése után is garanciát adnak arra, hogy a kalóztevékenység nem éled fel újra.

* * *

Az EUNAVFOR Atalanta szomáliai művelete alapvetően a kalózkodás felszámolására, a tengeri terror-cselekmények megszüntetésére irányul. A művelet sikere érdekében azonban politikai és stratégiai, illetve jogi aspektusokat is figyelembe vevő együttműködésekre és projektekre van szükség, nem csak a tengeri, hanem szárazföldi közegben is. Ebben pedig jelentős szerepe van a CIMIC-tevékenységnek.

A CIMIC-tevékenységben közreműködő katonákat és civileket megfelelő módon kell felkészíteni az adott békeművelet sajátosságaira. A nyelvi és kulturális tudatosság megfelelő, és hatékony felhasználása érdekében meg kell ismerniük és alkalmazniuk kell a kulturális antropológia és határtudományai által összegyűjtött, elemzett és rendelkezésre bocsátott információkat.

---

¹¹ Key figures and information, EU Naval Force Somalia Operation Atalanta, Statistics updated 02/08/2012, <http://www.eunavfor.eu/press-2/downloads/> (letöltés ideje: 2012. augusztus 2. 19:53)

A szomáliai békeműveletekben azok a tevékenységek, amelyekben a CIMIC-szakemberek és funkcionális szakértők bevonhatóak, illetve a kulturális antropológia és határtudományai sikeresen hasznosíthatóak:

- a kalózkodás felszámolásának szárazföldi programja;
- halászati tevékenység monitorizálásának segítése;
- a klán-rendszer szélesebb körű feltérképezése;
- a gyerekek oktatásának, képzésének elősegítése;
- oktatás, képzés elősegítése nők számára;
- helyi tengerészek képzése;
- innovatív protokollok előkészítése;
- együttműködés a helyi hatóságokkal;
- együttműködés a nemzetközi szervezetekkel.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Hetzmann Diána: A CIMIC és PSYOPS képesség fejlesztésének irányai. *Hadtudomány*, XIX. évfolyam, 2009. 3-4. szám, pp. 168-171. ISSN 1215-4121
Padányi József: A béketámogató műveletek helye, megjelenése a hadtudományi kutatásokban. *Hadtudomány*, XX. évfolyam, 2010. 1-2. szám, pp.11-14. ISSN 1215-4121